

11 Michael M. Cernea. Report 478. *Understanding and Preventing Impoverishment from Displacement. Reflection of the Stage of Knowledge.* [Электронный ресурс] – 1995 - <http://documents1.worldbank.org/curated/en/909961468740152010/pdf/multi0page.pdf> (дата обращения: 25.01.2021)

12 Van Zyl, D., 2005. *Towards improved environmental indicators for mining using life-cycle thinking.* In: Dubreuil, A. (Ed.), *Life Cycle Assessment of Metals: Issues and Research Directions.* SETAC, U.S.A.

13 John R. Owen a, Deanna Kemp b. *Mining-induced displacement and resettlement: a critical appraisal.* *Journal of Cleaner Production.* 13 October 2014. [Электронный ресурс] – 2014 - [www.elsevier.com/locate/jclepro](http://www.elsevier.com/locate/jclepro) (дата обращения: 10.01.2021 г.)

14 V Riddere *provalilsya pod zemlyu zhiloy dom.* *Veb-versiya zhurnala Forbes.* Ot 05.04.2014 g. [Elektronnyj resurs] – 2014 - [https://forbes.kz/process/v\\_riddere\\_provalilsya\\_pod\\_zemlyu\\_jiloy\\_dom/](https://forbes.kz/process/v_riddere_provalilsya_pod_zemlyu_jiloy_dom/) (data obrashcheniya: 25.01.2021 g.)

**XFTAP 04.51.53**

<https://doi.org/10.51889/2021-1.1728-8940.33>

*М.Д. Қалмуханбетова<sup>1</sup>, М.К. Шнарбекова<sup>1</sup>*

*<sup>1</sup> әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті  
Қазақстан*

## **ҚАЗАҚСТАНДЫҚ СТУДЕНТТЕРДІҢ БІЛІМ БЕРУ КӨШІ-ҚОНЫНЫҢ ҚАЗІРГІ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ**

### *Аңдатпа*

Мақалада жаһандану мен білім беру кеңістігінің интернационализациялану дәуірінде Қазақстандағы білім беру (оқу) көші-қонының дамуының негізгі тенденциялары мен ерекшеліктері қарастырылады. Білім беру көші-қон мәселесін талдау өзекті болып табылады, өйткені посткеңестік уақытта әлеуметтік, экономикалық және саяси өзгерістер жастардың жалпы білімдік ұстанымдарын өзгертті, соның ішінде шетелдік жоғары оқу орындарында оқуға деген көзқарастары мен мотивациясын, дайындығы мен бағытылығын. Авторлар Қазақстандағы сыртқы оқу көші-қоны ағындарының ауқымына, құрылымдық сипаттамасы мен бағыттарына әсер ететін факторларды талдайды. Мақалада «ақыл-ойдың ағылуына» жол бермеу үшін білім беру көші-қонының әсері мен оны басқару мүмкіндіктері сараланады. Бұл саланы реттеу – өте күрделі, бірақ кез-келген мемлекеттің даму әлеуетін анықтайтын, адами капиталдың сапасы мен санын қамтамасыз етуге қабілетті, мемлекеттік маңызы бар сала. Қазақстан үшін бұл - өзекті, себебі адами капитал көп жағдайда елдің даму қарқыны мен сипатын айқындайды.

Бүгінгі таңда көші-қон үрдісі сарапшылар қауымдастығы мен халық арасында өсіп келе жатқан алаңдаушылықты тудырады. Халықтың ағылуы мемлекеттің бәсекеге қабілеттілігіне, экономикалық, әлеуметтік тұрақтылығына және тұтастай алғанда елдің жалпы дамуына әсер ететін белгілі бір жағымсыз салдарға әкелуі мүмкін. Сондықтан бұл мәселе жан-жақты зерттеуді қажет етеді. Мақалада авторлар қазақстандық студенттердің халықаралық көші-қонының қазіргі тенденциялары мен мүмкін тәуекелдерді талдайды.

**Кілт сөздер:** халықаралық білім беру миграциясы, жоғары білім, білім беру миграциясы, «ақыл-ойдың ағылуы», патриоттық сезім.

*M.D. Kalmukhanbetova<sup>1</sup>, M.K. Shnarbekova<sup>1</sup>*

*<sup>1</sup> Al-Farabi Kazakh national university  
Kazakhstan*

## **MODERN TRENDS OF EDUCATIONAL MIGRATION OF KAZAKHSTANI STUDENTS**

### *Abstract*

The article examines the main trends and features of the development of educational migration in Kazakhstan in the era of globalization and internationalization of the educational space. A modern view of the problems of educational migration is relevant, since social, economic and political changes in the post-Soviet space affected the approach, motivation and readiness for educational migration of the youth. The authors examines the factors influencing the scale, structural characteristics and directions of external educational migration flows in Kazakhstan. To prevent “brain drain”, the impact of educational migration and the possibilities of its management are analyzed. The regulation of this area has national importance, because determining the development potential of any state, capable of ensuring the quality and quantity of human capital. These tendencies also take place in Kazakhstan and largely determine the pace and nature of the country's development.

Today, migration processes are causing growing concern among the expert community and the population. Therefore, this study is relevant due to the fact that the outflow of the population leads to certain negative consequences affecting the competitiveness of the state, economic and social stability and the general development process of the country as a whole. The purpose of this study is to analyze current trends in international migration of Kazakhstani students and identify possible risks.

**Key words:** international educational migration, higher education, educational migration, “brain drain”, a sense of patriotism.

*М.Д. Қалмуханбетова<sup>1</sup>, М.К. Шнарбекова<sup>1</sup>*

*<sup>1</sup> Казахский Национальный Университет имени аль-Фараби  
Казахстан*

## **СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ МИГРАЦИИ КАЗАХСТАНСКИХ СТУДЕНТОВ**

### *Аннотация*

В статье рассматриваются основные тенденции и особенности развития образовательной миграции в Казахстане в эпоху глобализации и интернационализации образовательного пространства. Актуальность исследования проблем образовательной миграции обусловлена изменением образовательных устремлений молодежи, в частности их мотивации и готовности обучаться в зарубежных высших учебных заведениях, в контексте трансформацией социальной, экономической и политической сфер на постсоветском пространстве. Авторы рассматривают факторы, влияющие на масштаб, характеристику и направление внешней образовательной миграции в Казахстане. В целях предотвращения «утечки умов» анализируются пути и возможности регулирования образовательной миграцией. Данная проблема имеет государственное значение, так как потенциал развития любого государства определяется и зависит от человеческого капитала. В данном аспекте Казахстан не является исключением.

В современном мире миграционные процессы вызывают растущую обеспокоенность среди экспертного сообщества и населения. Внешняя миграция населения может привести к негативным последствиям, влияющим на конкурентоспособность и экономическую, социальную стабильность государства. В этой связи, актуализируется научная значимость исследования данной проблемы. В статье авторы анализируют современные тенденции и возможные риски международной миграции казахстанских студентов.

**Ключевые слова:** международная образовательная миграция, высшее образование, учебная миграция, «утечка мозгов», патриотизм.

### **Кіріспе**

Қазіргі таңда дамыған және дамушы елдер арасындағы білімді және білікті адами ресурстар үшін бәсекелестіктің күшеюі халықаралық білім беру көші-қонның артуына әкелді. Аталмыш тенденция Қазақстанда да орын алып отыр және көп жағдайда елдің даму қарқыны мен сипатын айқындайды. Бүгінгі таңда көші-қон үрдісі сарапшылар қауымдастығы мен халық арасында өсіп келе жатқан алаңдаушылықты тудырады. Халықтың ағылуы мемлекеттің бәсекеге қабілеттілігіне, экономикалық, әлеуметтік тұрақтылығына және тұтастай алғанда елдің жалпы даму үрдісіне кері әсер етуі мүмкін.

Бұл тұрғыда, Қазақстан үшін білім алу мақсатында немесе басқа елдерде еңбек қызметін жүзеге асыру үшін жастардың өсіп келе жатқан көші-қоны қазіргі заманғы өзекті мәселе болып табылады. Соңғы жылдары Қазақстан үшін көші-қонның теріс сальдосының көрінісі тән, бұл елден тыс жерлерге шығатындар санының сырттан келгендер санынан басым болуын көрсетеді. Осыған байланысты халықтың кетуіне ықпал ететін себептер мен факторларды, сондай-ақ, Қазақстан халқының көші-қон көңіл-күйі мен ұмтылыстарын зерделеу ерекше қызығушылық тудырады. Бұл көші-қон ағындарын реттеу және сыртқы көші-қонға қарсы шаралар әзірлеу жөніндегі саясатты іске асыру шеңберінде ерекше маңызы бар. Мақалада алған қойылған міндеттердің бірі - екінші реттік және статистикалық талдау негізінде әлеуметтік-саяси салдарларды, білім беру көші-қонын бағалау индикаторларын, оның тиімділігі мен Қазақстан үшін теріс салдарлар мен тәуекелдерді анықтау.

Миграциологияда жалпыланған түрде көші-қон деп еңбекке қабілетті халықтың бір елден екінші елге бір жылдан аса уақытқа қоныс аударуы түсініледі. Ал, біздің пікірімізше, «халықаралық білім беру көші-қоны» неғұрлым кең ұғым болып табылады. Бұл ұғым білім алу және әртүрлі деңгейдегі және әртүрлі мерзімге біліктілікті арттыру мақсатында елдер арасындағы адамдардың орын ауыстыруын (оның ішінде оқушылардың, студенттердің, аспиранттардың, докторанттардың, тағылымдамадан өтушілердің, кәсіби мамандардың біліктілігін арттыратын көші-қонын қоса алғанда) біріктіреді.

Білім беру көші-қонында көші-қонның экономикалық факторлары қатаң емес түрде әрекет етеді: жоғары сапалы білім алуға ұмтылу немесе білім алу сұраныстарын жүзеге асыру үшін жақсы жағдайлар жасау [1]. Сайып келгенде, кез келген ерікті көші-қон негізінде басты мақсат-өзіндік бәсекеге қабілеттіліктің неғұрлым жоғары деңгейіне қол жеткізу.

Білім беру көші-қон мәселесін қазіргі заманғы көзқараспен саралау өзекті, өйткені посткеңестік әлеуметтік, экономикалық және саяси өзгерістер қоғамның әртүрлі топтары, ең алдымен жас ұрпақ тарапынан білім беру көші-қонына деген көзқарасы, мотивациясы мен дайындығына әсер етті. Зерттеу мақсаты – қазақстандық студенттердің халықаралық көші-қонының қазіргі тенденцияларын талдау және мүмкін болатын тәуекелдерді анықтау болып табылады.

### **Әдістеме**

Зерттеу шеңберінде қазақстандық жастарға байланысты білім алу көші-қоны үрдісі туралы мемлекеттік қызметшілер, көші-қон және мемлекеттік саясат саласындағы сарапшылардың пікірлері қарастырылып, терең сұхбаттасу және фокус-топтық пікірталас әдістері негізінде Қазақстаннан білім беру көші-қонының себептері айқындалатын

мақалаларға, барлық облыстар мен республикалық маңызы бар қалаларда жүргізілген сауалнама негізінде дайындалған зерттеу жұмыстарына екінші реттік талдау жасалды. Зерттеу объектісі - қазақстандық студенттердің білім алу көші-қоны.

### **Зерттеу нәтижелері және талқылау**

Зерттеліп отырылған тақырып бойынша екінші реттік ақпаратты талдау және Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика комитетінің деректеріне статистикалық саралаумжүргізілді. Жалпы, әлемдегі және Қазақстандағы білім беру көші-қонына әсер ететін негізгі факторлардың ішінде мыналарды бөліп көрсетуге болады:

1) білім беру үдерісін интернационалдандыру, оқу құжаттарын өзара танудың оқу жоспарларын, дескрипторлары мен стандарттарын унификациялау негізінде интеграцияланған білім кеңістігін қалыптастыру;

2) білім беруді коммерциализациялау, яғни жоғары білім жүйесін әлеуметтік мекемеден білім беру қызметтері нарығына айналдыру;

3) реципиент елдердің экономикалық дивидендтер мен зияткерлік капиталдан түсетін кірістер үшін бәсекелестігі.

Демографиялық ахуалдың көрсетілген жағымсыз тенденцияларына қарамастан, қазақстандық жастардың белгілі бір бөлігі одан әрі жұмысқа орналасу мүмкіндігі бар шетелдік университеттерде оқуға бағытталған. Қазақстанда жүргізілген зерттеулер жастардың шетелге магистратура мен докторантурада оқуға кететіндігін анықтады. Бұл олардың қажеттіліктері мен болашағын анық білетін, жетілген жастар екендігіне байланысты. Екінші, маңызды аспект – қаржылық, яғни магистратурада оқу мерзімі қысқа болуына байланысты арзан түседі [2].

Қазақстан Болон процесі шеңберінде академиялық мобильділік желісі бойынша да, «Болашақ» халықаралық стипендиясы желісі бойынша да білім беру көші-қонын қолдау саясатын белсенді жүргізіп келеді. Бүгінгі таңда «Болашақ» бағдарламасы бойынша шетелде 857 қазақстандық білім алууда. Академиялық мобильділік бағдарламасы бойынша 2019 жылы шетелдік жоғары оқу орындарына бюджет қаражаты есебінен 603 студент жіберілген [4].

Елден тыс жерлерде оқитын қазақстандықтардың жалпы саны нақты тіркеле бермейді. Қазақстандық студенттердің жоғары білім алу үшін елдік артықшылықтарын ескеруге болады. Білім беру көші-қонының ең танымал бағыттары:

- Ресей Федерациясы – 39,6 мың адам [5];

- Қытай – 17,6 тыс. человек;

- Корея – 1,6 мың адам;

- Ұлыбритания – 1 мың адам [6].

*Аталған елдердің білім беру жүйелерінің қандай ерекшеліктері қазақстандық студенттерді қызықтырады?*

Ресей университеттеріндегі барлық шетелдік студенттердің 25%-ын қазақстандықтар құрайды. Ресейдегі ҚР Елшілігінің мәліметтері бойынша, РФ ЖОО-да Қазақстаннан 70 мыңға жуық студент оқиды, олардың 50 мыңға жуығы сырттай немесе қашықтықтан білім алады [7].

Қазақстандықтар арасында ресейлік білімнің танымалдылығы төмендегілермен оңай түсіндіріледі:

- Қазақстандықтарға Ресейге келу тиімдірек. Қазақстан талапкерлерінің ресейліктермен тең жағдайы және оқуға түсу мүмкіндіктері бар: тегін оқуға болады, күндізгі оқу бөліміне жатақхана беріледі, мамандықтардың үлкен таңдауы.

- Ресей Еуропа, Америка, Қытай немесе Кореяға қарағанда талапкерлер мен олардың ата-аналарына жақынырақ, түсінікті және таныс. Ресей мен Қазақстанның тілдік, әлеуметтік-экономикалық, мәдени, менталдық жақындығы мемлекеттік басқару, құқықтану, педагогика, экономика бойынша бағдарламаларды қайта оқуды қажет етпей меңгеруге мүмкіндік береді.

Ал географиялық орналасуы туыстарынан алыс кетуге дайын емес адамдар үшін мәселені шешеді.

Екінші, жастарды Қытайдағы университеттік білімнің салыстырмалы түрде арзандығы, Қытай университеттерінің өсіп келе жатқан беделі, қытай тілін үйрену, сұранысқа ие мамандық алу және қытай немесе бірлескен кәсіпорындарда жұмыс істеу мүмкіндігі қызықтырады. Әрине, Қытайдың геосаяси және геоэкономикалық көтерілуі де маңызды рөл атқарады, бұл географиялық жағынан жақын елде оқуды тартымды етеді. Сонымен қатар, Қытайдың өзі соңғы жылдары студенттер үшін Жаһандық бәсекелестікке белсенді қатысып, өзінің университеттерін білім беру қызметтерінің әлемдік нарығында алға жылжытуда.

Ал, Кореяда оқу – бұл бүкіл әлемде келтірілген білім алу мүмкіндігі, сонымен қатар Азияның белсенді дамып келе жатқан елінде өмір сүрудің ерекше тәжірибесі. Корей білім беру жүйесі Болондық – бакалавриат (4 жыл), магистратура (2 жыл), докторантура (3 жыл) талаптарына толық жауап береді. Ішкі еңбек нарығындағы қатаң бәсекелестіктің арқасында барлық оқытушылар қатаң іріктеуден өтіп, жоғары оқу орындарында жұмыс істеу құқығына ие болады. Шын мәнінде, корей университеттері батыстықтардан, соның ішінде танымал оқу орындарынан еш қалыспайды.

Өзін-өзі тұрақты реттеу және өзін-өзі жетілдіру тетіктері бар британдық университеттік білім беделді болып табылады. Білім беру мен кәсіптік практика арасындағы байланыс потенциалды жұмыс берушілермен білім беру бағдарламаларын бірлесіп әзірлеу арқылы жүзеге асырылады.

Жалпы, қазақ жастарының білім беру көші-қонының себептері, Қазақстанда жүргізілген зерттеулерге сәйкес:

- 1) түлектердің болашақтағы өмірлік стратегиясын және еңбек нарығындағы кәсіби перспективаларын анықтау;
- 2) шетелде оқудың жоғары сапасы. Академиялық еркіндіктің мүмкіндігі, посткеңестік білімге тән стандарттар мен шаблондардың болмауы;
- 3) шетелде өмір сүрудің жоғары деңгейі;
- 4) жаңа елдерді, мәдениеттерді ашуға деген ұмтылыс;
- 5) неғұрлым тәуелсіз болуға және жаңа өмірлік жағдайларға, жаңа ортаға бейімделуге деген ұмтылыс;
- 6) тілдік ортаға сүңгу;
- 7) қабылдаушы елдердің иммиграциялық саясаты.

Жастардың шетелге оқуға кету туралы шешіміне дамыған елдердің қалыптасқан оң имиджі әсер етеді. Олар өмір сүру және кәсіби амбицияларды жүзеге асыру үшін қолайлы болып көрінеді, әсіресе қазақстандық шындық та (әлеуметтік сала, саяси және азаматтық бостандықтардың деңгейі, сыбайлас жемқорлық, қоғамдағы және биліктегі басқа да жағымсыз көріністер) өз әсерін тигізеді. Сапалы білім алу ең тиімді әлеуметтік лифт, сондай-ақ экономикалық мәселелерді шешудің тәсілі болып қала береді: лайықты және жоғары ақы төленетін жұмыс алу, тұрақты қамтамасыз етілген болашаққа кепілдік беру. Жастардың шетелде оқуға деген қызығушылығының артуы көбінесе ұлттық білім беру жүйелеріндегі мәселелерге реакция болып табылады:

- Жоғары және орта білім беру сапасының төмендігі (оның ішінде – оқу орындарын материалдық-техникалық жарақтандырудағы қиындықтар);
- Профессор-оқытушылар құрамының біліктілігінің төмендігі;
- Білім беру жүйесінің жемқорлығы.

Мигрант студенттермен сұхбат Орталық Азия елдерінің жастарында сапалы білім алу қажеттілігі бар екенін анықтады [8]. Болашақта табысты мансаптың кепілі ретінде шетелде сапалы білім алу білім беру көші-қонының драйвері болып табылады. Зерттеушілердің мигрант студенттермен сұхбат барысында қазақстандық жастарда сапалы білім алу қажеттілігі бар екендігі анықталды. Болашақта табысты мансаптың кепілі ретінде шетелде сапалы білім алу білім беру көші-қонының драйвері болып табылады.

Көші-қонның маңызды факторы балалардың сапалы дамуы мен білім алу мүмкіндіктерін іздеу болып табылады.

*«Менің шетелге шығуға деген ниетім-лайықты білім алу, көп саяхаттау және өзімді шығармашылық тұрғыдан жетілдіру»* (Әйел, Нұр-Сұлтан, Қазақстан).

*«Мен Ресейде оқығым келді. Оқу жақын әрі арзан. Мұнда тұру [Қазақстанда], білім де қымбат. Жатақхана, пәтер жалдау қымбат, оқыту 2 есе қымбат. Мұнда 4 жыл, ал сол жақта 5 жыл оқу керек. Мұнда оқу ақысын төлейді және сабаққа келмейді, ал сол жақта [Ресейде] мұндай жоқ. Сол жақта олар 5 жыл ішінде топтан тек бір қорап шоколад қана сұрады»* (Әйел, 20 жаста, Өскемен, Қазақстан).

Шетелде оқудың тағы бір маңызды аспектісі – қаржыландыру. Жалпы алғанда, шетелдік білім беру элитарлы болып табылады, алайда, соңғы онжылдықтарда зияткерлік капитал үшін жаһандық бәсекелестікке белсенді қатысатын жетекші шетелдік жоғары оқу орындары ұсынатын гранттық қаржыландырудың әртүрлі бағдарламаларының арқасында аз қамтылған отбасылардан шыққан талантты, ынталы жастар үшін мүмкіндіктер пайда болды.

Зерттеушілер қаржыландырудың келесі көздерін анықтап көрсетеді:

- 1) шығындарды толық немесе ішінара өтейтін, университеттер ұсынатын стипендиялар;
- 2) әртүрлі қорлардың гранттары;
- 3) өз қаражаты;
- 4) exchange programs (университеттер арасындағы алмасу бағдарламалары).

Осылайша, соңғы онжылдықта байқалған осы үрдістің даму тенденциясы тұрақты. Халықаралық зияткерлік көші-қонның маңызды бөлігі болып табылатын оқу және кәсіби дайындық үшін шетелге қоныс аудару, әрине, оң бағаға лайық. Қазақстандық студенттік жастар заманауи технологияларға қол жеткізе алады, шет тілдерін игереді, халықаралық ғылыми және кәсіби қауымдастыққа енеді. Оқуды аяқтағаннан кейін отанына оралғаннан кейін, дәл осы талантты жас ғалымдар мен мамандар қосымша білім мен тәжірибе алып, Қазақстан ғылымының дамуына және экономиканың жақсаруына үлес қоса алады.

Алайда, шынайылықта, жастардың шетелге оқуға кетуі зияткерлік әлеуеттің жоғалуына, қайтарылмаған жағдайда «ақыл-ойдың ағылуына» әкеледі. Аталған мәселелерге байланысты мүмкін болатын тәуекелдер орын алуы мүмкін. Осыған байланысты талантты жастардың ағыны байқалатын барлық елдер үшін өзекті бірқатар сұрақтар туындайды: *«Оқу бітіргеннен кейін жас мамандардың шетелден оралуын күту қанишалықты нақты? «Жас ақыл-ойдың ағылуы» үдерісін өзгерту үшін қандай қаржылық және кәсіби ынталандыру қажет?»*

Қазақстанда ақыл-ойдың ағылуын болдырмау үшін түрлі шаралар қабылдануда, соның ішінде:

- Елдің ғылыми мүдделеріне сай келетін зерттеулерді басымдықпен қаржыландыруға және ғылыми мектептерді қолдауға бағытталған саясатты әзірлеу.

- Қазақстандық еңбек нарығын оны жұмыс орындарымен білікті мамандарды, ғалымдарды толықтыру тұрғысынан жетілдіру.

- Мамандар даярлауды ұлттық экономиканың қажеттіліктеріне сәйкес келтіру.

Аталған іс-шаралар қазіргі таңда қазақстандық жастардың шет елдерде білім алып, сонда қалып қоймауына жол бермеу мақсатында жасалуы қажет.

Жас мамандарды Қазақстанға қайтару үшін белгілі бір жағдайлар – кәсіби және қаржылық-материалдық жағдай жасау бірнеше көші-қон факторларын талдауға сүйенеді. Көз алдымызда ең маңызды фактор – материалдық, яғни жоғары жалақы. Келесі маңызды фактор – жоғары сапалы кәсіби ортаның болуы. Мигранттарды қайтару үшін қажетті факторлар қатарына жылдам кәсіби өсу мүмкіндігі, халықаралық кәсіби байланыстар, шетелдік сапарлар, ұзақ мерзімді және тұрақты жұмыспен қамту, Қазақстанның белгілі бір қаласында жұмыс істеу, заманауи ақпараттық және коммуникациялық технологияларға қол жеткізу мүмкіндігі кіреді.

### Қорытынды

Білім беру көші-қонын білім алу және/немесе білім беру саласындағы еңбек қызметін жүзеге асыру, яғни оқыту, зерттеулер жүргізу мақсатында орын ауыстыру ретінде анықтауға болады. Білім беру көші-қоны барлық елдердің дамуының табиғи сценарийі болып табылатын жаһанданумен тікелей байланысты. Қазақстандық білім беру көші-қонының ерекшелігі – ғалымдардың, мамандардың, мамандардың Еуропа елдері мен Қытай, АҚШ-қа саналы және мақсатты түрде кетуі, «ақыл-ойдың ағылуы» деп аталады. Білім беру көші-қонына соңғы жылдардағы экономикалық дағдарыс әсер етті, мемлекеттік бюджет тапшылығы жағдайында әлеуметтік саланы, оның ішінде білім беруді қаржыландыру секвестрге ұшырады, бұл білім сапасының төмендеуіне, жоғары білім беруде кәсіби мамандардың жоғалуына, «кадрлардың қартаюы», жетекші елдердің университеттерінен Қазақстандағы оқу орындарының материалдық-техникалық базасындағы артта қалушылыққа себеп болды.

Қазақстаннан білім беру көші-қонының салдары талантты жастардың шет елге кетуіне алып келуі мүмкін. Шетелде болған соң, көбісі Қазақстанға қайтып оралмай, оқу елінде қалуды немесе халықаралық еңбек нарығында жұмыс іздеуді бастау ықтималдығы бар. Қытайда, Ресейде, Еуропада және АҚШ-та оқитын Қазақстаннан келген студенттердің кең ауқымымен терең сұхбат алу, сауалнамалар жүргізу барысында алынған әр түрлі зерттеулердің деректеріне екінші реттік талдау жасай отырып, шетелде оқуға түрткі болатын келесі факторларды бірінші орынға шығаруға болады:

- шетелдік білім деңгейі отандық жоғары оқу орындарында алынғаннан едәуір жоғары;
- шетелдік дипломдар, әсіресе АҚШ пен Еуропа елдерінде алынған, сұранысқа ие және мансаптық өсудің кең перспективаларын ашады;
- шетелде оқу халықаралық кәсіби және іскерлік байланыстарды орнату мүмкіндіктерін кеңейтеді.

Білім беру (оқу) көші-қонының барлық аспектілерін жан-жақты зерделеу және талдау маңызды міндет болып табылады, өйткені бұл студенттердің көші-қонының салдарын, академиялық және кәсіптік мобильділікті модельдеуге және болжауға, елдер арасындағы білім беру-мәдени, ғылыми және жалпы гуманитарлық ынтымақтастық мәселелерін жоспарлауға және оның тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді.

### References:

- 1 Beech S. *International Student Mobility: A Critical Overview // Laboring and Learning.* – 2017. – P. 285-303.
- 2 Nasimova G.O., Zhansugurova Zh.A., Halikova Sh.B. *Vozvratno-migracionnye namereniya kazahstanskikh studentov, obuchayushchihся v zarubezhnyh vuzah. Filosofiya, madeniettanu, sayasattanu seriyasy. №2 (72). 2020. – s. 99-108.*
- 3 *Realizaciya principov Bolonskogo processa v Respublike Kazahstan: analiticheskij otchet.* — Astana: Centr Bolonskogo processa i akademicheskoy mobil'nosti, 2018. — S. 57; *Obladateli stipendii// Sajt AO «Centr Bolonskogo processa i akademicheskoy mobil'nosti, 2018 «Bolashak»// <https://www.bolashak.gov.kz/ru/pretendentu/obladateli-stipendii.html>*
- 4 Margarita Bocharova. *factcheck.kz. 17.06.2020. [Elektronnyj resurs]. Rezhim dostupa: <https://factcheck.kz/claim-checking/verdict/mnogo-li-kazaxstanskix-studentov-uchitsya-za-rubezhom-i-pochemu/>.*
- 5 *Rossiya v cifrah: 2019. Moskva, 2019. – S.143.*
- 6 Astahov I. *Skol'ko kazahstanskikh studentov uchitsya za granicej//Today.kz. – 2018. – 3 maya// <http://today.kz/news/kazahstan/2018-05-03/765342-skolko-kazahstanskikh-studentov-uchitsya-za-granitsej/>*
- 7 Marina Presnyakova. *Kazhdyy sed'moj kazahstanec postupaet v rossijskij vuz – usloviya luchshe, vozmozhnostej bol'she. 11 fevralya, 2019. [Elektronnyj resurs]. Rezhim dostupa: <https://postupi.kz/news/abiturientu/kazhdyy-sed'moy-kazahstanets-postupaet-v-rossiyskiy-vuz>*
- 8 *Mezhdunarodnaya organizaciya po migracii (MOM). Vneshnyaya molodezhnaya migraciya v stranah Central'noj Azii: analiz riskov i minimizaciya negativnyh posledstvij. Nur-Sultan, 2019.*